

Karin Kock 1891–1976

CHRISTINA JONUNG OCH LARS JONUNG

Christina Jonung,
fil lic, var tidigare
verksam vid Natio-
nalekonomiska insti-
tutionen vid Lunds
universitet. Hennes
forskning har handlat
om yrkessegregering
och ekonomiska
aspekter på jämställd-
hetsfrågor.
Christina@Jonung.se

Lars Jonung är senior-
professor vid Knut
Wicksells centrum
för finansvetenskap
vid Ekonomihög-
skolan i Lund. Han
var tidigare forsk-
ningsrådgivare vid
EU-kommissionen
och professor vid
Handelshögskolan.
Hans forskning har
rört penning- och
finanspolitik, infla-
tionsförväntningar,
valutaunioner och
doktrinhistoria.
Lars.Jonung@
ehl.lu.se

Vi är tacksamma för
värdefulla synpunkter
från Inga Persson
och Ann-Charlotte
Ståhlberg.

Det finns många ”första” knutna till Karin Kock. Hon var den första kvinnan som gjorde karriär som akademisk nationalekonom, blev docent i nationalekonomi, fick professors namn i nationalekonomi, utnämndes till statsråd och till chef för en större statlig myndighet. Hon var en hårt arbetande och framgångsrik pionjär i den manliga värld som nationalekonomi och ekonomisk politik utgjorde. Hon rörde en väg som först långt senare har följts av kvinnor med en akademisk bakgrund i nationalekonomi.

Trots detta har lite skrivits om hennes livsgärning. Rolf Henriksson (2000) har fint sammanfattat hennes insatser som forskare i *A Biographical Dictionary of Women Economists*. Kirsti Niskanen (2007) har i boken *Karriär i männens värld: Nationalekonomen och feministen Karin Kock* levandegjort den intellektuella, akademiska och offentliga miljö inom vilken Karin Kock, trots motstånd mot kvinnors yrkesverksamhet, så framgångsrikt lyckades skapa sig uppgifter och karriär. Från dessa rika källor har vi hämtat mycket till denna artikel.¹

1. Uppväxt och studier

Karin Kock växte upp i Stockholm i övre medelklassmiljö som det femte av sex syskon. Fadern var tulltjänsteman och fackligt aktiv med radikala idéer. Modern var konstnärligt lagd, men de många barnen hade fått henne att lägga karriären åt sidan. Föräldrarna var präglade av 1880- och 1890-talets politiska strömningar och Kock beskriver sin hemmiljö som intellektuell, öppen och liberal. Barnen placerades i reformpedagogiska skolor och Karin själv gick i den privata Whitlockska samskolan.² En av skolans idéer var att uppmuntra flickors naturvetenskapliga intressen. Detta passade Karin som 1910 tog studenten på naturvetenskaplig linje med höga vitsord och därefter valde att studera matematik på Stockholms högskola.

När Karin Kock började sina högskolestudier var fortfarande många yrken stängda för kvinnor. Det gällde t ex alla högre statliga tjänster vilka krävde kunglig fullmakt, som domare, ämbetsman, universitetslärare, sjukhus- och provinsialläkare. I läraryrket, ett vanligt val för kvinnor, var kvinnors lön och andra villkor betydligt sämre än mäns och de hade inte

¹ I Niskanen (2007, s 239–246) finns också en bibliografi över Kocks vetenskapliga skrifter och tidningsartiklar.

² De avgiftsfria statliga läroverken var reserverade för pojkar ända till 1927.

rätt till lärar- eller rektorstjänster vid de allmänna pojkläroverken.³ Kanske var det dessa utsikter som fick Kock att göra ett avbrott i sina studier och under ett antal år ta anställning på Stockholms stads statistiska kontor.

1915 återvände hon till högskolan och valde då en kombination ovanlig för kvinnor: statistik och nationalekonomi. Kanske styrdes valen av hennes samhällsintresse och de nationalekonomer som syntes i den offentliga debatten? Kanske var hon inspirerad av kontakterna med familjen Wicksell, där Sven, framtida professor i statistik, varit lekkamrat under några år i Djursholm och ungdomarna hållit kontakt även efter att familjen Wicksell flyttat till Lund. Knut Wicksells liksom Anna Bugge Wicksells ställningstaganden i kvinnofrågor var också välkända. Under studietiden var Karin Kock aktiv i Stockholms Frisinnade Studentklubb och lockade såväl Farbror Knut som Tant Anna att hålla föredrag där.

1918 var fil kand-examen klar. Men Karin Kock hade fångats av Gustaf Cassels föreläsningar om penningpolitik och ville fortsätta med högre studier. Dock behövde hon ordna sin försörjning. Med goda betyg i statistik och på Cassels rekommendation anställdes Kock vid Skandinaviska Kreditaktiebolagets statistiska avdelning. Denna anställning behöll hon de kommande 15 åren, avbruten i ett par omgångar för utlandsstudier. Fortsatta studier fick ske på deltid.

2. Avhandlingen

På banken fick hon möjlighet att gräva ner sig i en rad frågor med koppling till det finansiella systemet och aktuella ekonomiska problem. Här lade hon grunden för sina arbeten om kreditmarknaden, bankväsendet, räntestrukturen, penningpolitiken, näringslivet och konjunkturutvecklingen. Utmärkande var hennes goda insikter i vad vi i dag skulle kalla den institutionella ramen. Dessa byggde hon upp – som hon säger i förordet till sin avhandling – genom sitt dagliga läsande av svenska och utländska finansiella tidningar och tidskrifter och genom studier i London under 1920-talet. Med Cassels hjälp fick hon nämligen ett stipendium till London School of Economics (LSE) 1919–20, vilket hon kombinerade med praktik vid en engelsk bank. LSE var vid denna tid unikt genom att erbjuda kvinnor samma studiemöjligheter som män. Här började hon också sin bana som ekonomisk journalist med artiklar som publicerades i bl a *Svenska Dagbladet* och *Teknisk Tidskrift*.

Åter hemma följde Karin Kock det licentiatseminarium som Gösta Bagge höll vid Stockholms högskola och bidrog med en uppsats ”Penningvärdets växlingar och räntan på korta och långa lån”. Hösten 1924 presenterade hon sin lic-avhandling om utvecklingen på den amerikanska kreditmarknaden 1919–22 och på våren 1925 kunde hon efter muntligt förhör ta ut sin licentiatexamen. Uppmuntrad av ett högt betyg av Bagge siktade Kock nu mot en doktorexamen. Hon återvände till England under det akademiska året

³ Kring dessa frågor drevs under seklets första decennier en intensiv och segsliten strid, bl a av Akademiskt Bildade Kvinnors Förening (se Haneson och Haglund 2004).

1925–26 med ekonomiskt stöd från Vetenskapsakademien och Fredrika Bremer-förbundet. I Cambridge mötte hon för första gången Gunnar Myrdal. Det blev början till en livslång vänskap och ett samarbete i ekonomiska och politiska frågor med Gunnar och Alva.

Mycket hårt arbete vid sidan av det ordinarie på banken drev fram avhandlingen, *A Study of Interest Rates*, som Kock försvarade i februari 1929. Avhandlingen var den första i nationalekonomi i Sverige skriven på engelska, ett resultat av studietiden i England. Det var också den andra avhandlingen i nationalekonomi i Sverige som lades fram av en kvinna. Den första kvinnan som disputerade i nationalekonomi var Gustav Cassels dotter Margit Cassel (senare Wohlin) som 1924 försvarade avhandlingen *Die Gemeinwirtschaft oder Die Gründe einer öffentlichen Haushaltung*.

Kocks avhandling behandlar räntebildningen i England, USA och Sverige under 1920-talet med tillbakablickar på tiden före första världskriget. Här är hon bland de första att ta upp räntestrukturen till analys och koppla penningpolitikens genomslag på prisnivån till räntestrukturen – även om hon inte når fram till några handfasta empiriska eller teoretiska resultat.⁴ Hon studerar vad hon kallar relativa räntor (*relative interest rates*), dvs förhållandet mellan korta och långa räntor. I dag skulle detta ämne behandlas under rubriken räntestrukturen (*term structure of interest rates*) eller avkastningskurvan (*yield curve*).

Kock väljer ett modernt grepp i avhandlingen genom att utgå ifrån en starkt förenklad modell av kreditmarknaden. Hon börjar med kreditmarknaden i en sluten ekonomi, utan några finansiella institutioner och kreditrisker samt med full säkerhet om framtida återbetalning av lån. Problemet för låntagare och långgivare är att välja mellan lån med olika löptider och räntor. En rad möjliga utfall diskuteras. Dessa bestäms bl a av kostnader och intäkter för olika löptid, riskvillighet, preferenser och förväntningar rörande framtida räntor. Vid jämvikt observeras olika räntenivåer på olika delar av penning- och kapitalmarknaden. Det förblir dock oklart var korta och långa räntor hamnar i relation till varandra.

Sedan görs resonemanget stegvis alltmer realistiskt genom att osäkerhet, finansiella intermediärer, internationella kapitalrörelser och säsongsfuktuationer i de korta och långa räntorna beaktas. Relationen mellan korta och långa räntor över konjunkturcykeln i USA och England – Sverige placeras på undantag på grund av avsaknaden av en penningmarknad – får en ingående behandling. Den långa räntan representeras av avkastningen på järnvägsobligationer och den korta av räntan på *prime commercial papers* i USA och på *bank bills* i England. Kock noterar att över konjunkturen rör sig de korta räntorna snabbare än de långa. Hon betonar att förväntningar om det ”normala” ränteläget är en viktig drivkraft bakom ränteutvecklingen. Enligt henne finns emellertid så många tänkbara faktorer som kan påverka räntestrukturen att någon klar slutsats inte går att dra. Slutligen diskuteras

⁴ Se Culbertson (1957, s 4), som skriver att Kocks avhandling ”framhöll räntestrukturens betydelse för penningpolitiken och presenterade en detaljrik diskussion om institutionella och teoretiska faktorer som påverkar räntestrukturen” (vår översättning).

en central fråga för penningpolitiken, nämligen hur väl och snabbt en ändring i centralbankens officiella diskonto, det som i dag kallas styrräntan, påverkar hela strukturen av räntor – från de korta till de långa.

Avhandlingen återspeglar Kocks många år som observatör av och kommentator till utvecklingen på kredit- och kapitalmarknaden. Hon är i första hand empiriker. Här finns inga formler, ingen algebra, knappt några hypoteser eller explicita modeller över räntestrukturen och inga tester i dagens bemärkelse. Hennes studie av räntestrukturen inbjuder till frågan om den kan ses som en föregångare till den moderna analysen av avkastningskurvan. Dagens teoribildning och empiriska kalkyler är främst utvecklade för statliga skuldbevis med olika löptid. Dessa har som regel samma kreditrisk och likviditet. Kock hade emellertid ett annat fokus än dagens eftersom hon jämför avkastningen på instrument med kort löptid utgivna av banker och andra finansiella mellanhänder med den på obligationer med lång löptid, utgivna av järnvägsföretag. Kreditrisken och likviditeten är inte densamma för dessa skuldbevis. Hon studerar således räntestrukturen utifrån andra antaganden än de som ligger till grund för den moderna teorin.

Sven Brisman, professor vid Handelshögskolan, var förste opponent vid disputationen. Han berömde Kocks kunskaper och noggrannhet, men tyckte att avhandlingen saknade systematisk analys och rekommenderade det låga betyget ”Icke utan beröm godkänd”. Betygsnämnden, där även Kocks lärare och handledare Gösta Bagge och Gustav Cassel ingick, följde hans råd. Disputationen måste ha varit en svår motgång för Karin Kock. Senare får avhandlingen ett mer positivt bemötande och betraktas som hennes viktigaste vetenskapliga bidrag i olika sakkunnigutlåtanden. Även Bagge uttryckte att betyget blivit för lågt.⁵

Disputationen blev också början på den livliga uppmärksamhet och granskning som Karin Kock i kombinationen kvinna och nationalekonom framöver ständigt skulle möta i pressen. Beundrande och uppskattande kommentarer om det hon åstadkom blandades med syrliga och fördomsfulla uttalanden om person, klädsel, uppträdande och utseende.

3. Forskaren och utredaren

Traditionellt var ett lågt avhandlingsbetyg en signal till den nyblivne doktor att välja bort den akademiska banan och inrikta sig på en karriär som ämbetsman eller gymnasielärare. Karin Kock valde annorlunda. Hon fortsatte att meritera sig vetenskapligt och lyckades – fast det tog några år av hårt arbete – att nå docentkompetens och med tiden också professors namn. Hon stannade vid Skandinaviska Kreditaktiebolaget men ägnade alltmer tid åt att publicera sig dels som fristående ekonom med uppdragsforskning, dels som ekonomisk journalist i svenska och utländska tidningar. Hon medverkade också med föredrag i radion, det nya mediet.

⁵ Se Niskanen (2007, s 86–90) för en beskrivning av avhandlingens mottagande. Här berättas att Myrdal antyder att betygsnämndens herrar tyckte att Kock redan hade det bra som hon hade det även utan docentkompetens.

Mindre än ett år efter avhandlingen var hon på uppdrag av Kooperativa förbundet färdig med *Svenskt bankväsen i våra dagar* (Kock 1930), en översikt över den svenska kreditmarknadens institutioner, penningmarknaden, räntesättningen och Riksbankens politik. Framställningen är fylld med historiska tillbakablickar och internationella jämförelser. Boken blev en stor framgång. Den inspirerade Kock till att skriva ekonomisk-historiska företagsbiografier som *Skånska privatbanken* (Kock 1931a), *Skånska cementaktiebolaget* (Kock 1932) och *Smålands bank 1837–1937* (Kock 1937a). Hennes orientering mot historia i dessa liksom i andra arbeten gör att vi kan se henne som kvinnlig föregångare även inom ämnet ekonomisk historia.

Kock drogs in i den krets av yngre nationalekonomer i huvudstaden som med tiden kom att kallas Stockholmsskolan. Hon samarbetade tidigt med Gunnar Myrdal. I samband med att Riksbanken övergav kopplingen mellan guldet och kronan i september 1931 diskuterades det nya läget för penningpolitiken i Nationalekonomiska klubben (se Henriksson 1987). Kock inledde med en redogörelse för förloppet när Sverige tvingades bort från guldet, fylld med siffror över exporten, importen, kapitalrörelserna och riksbankens valutareserv. Diskussionerna slutade med oenighet mellan Eli Heckscher och Gunnar Myrdal som gav ut var sin skrift i frågan. I Myrdals (1931) *Sveriges väg genom penningkrisen* ingår Kocks analys som bilaga (Kock 1931b). I förordet (s 7) öser han beröm över sin medarbetare:

Författarens ojämförligt största skuld är dock till fil. dr. Karin Kock för att hon låtit trycka sin utmärkta och väl verifierade analys ”Hur Sverige tvingades att överge guldmyntfoten” i denna bok, och dessutom för all den omsorg, de råd och den kritik hon frikostigt givit boken. Den därvid avgjort minsta fastän mest påtagliga hjälpen har varit, att hon både kontrolläst det sista manuskriptet och korrekturet till hela arbetet.

Här sammanfattas den syn på Karin Kock som de etablerade manliga ekonomerna torde ha haft i början av 1930-talet: hon var duktig, ordentlig och noggrann när det gällde att sammanställa statistiskt material och hon blev färdig i tid. Kock stod för mycket av Stockholmsskolans logistik. Hon organiserade möten och konferenser, redigerade skrifter, granskade statistik och manuskript. Under första hälften av 1930-talet var hon sekreterare i Nationalekonomiska Föreningen. Underförstått var hennes roll att stå i bakgrunden för de manliga storheterna med deras bidrag till den nationalekonomiska centralteorin.

Efter disputationen var det svårt för Kock att få en fast anställning som motsvarade hennes meriter. Hon sökte utan framgång tjänster vid Nationernas Förbund och vid ILO i Genève, men blev förbigången av uppenbart svagare kort av manligt kön. Hennes svar blev att ta på sig ett växande antal uppdrag för att vinna meritering och acceptans. Hon publicerade artiklar och småskrifter om det ekonomiska läget. Hon var redaktör för festskriften till Gustav Cassel och bidrog med en analys av den pappersmyntfot som Sverige fick 1931 (Kock 1933). Samma år blev hon docentkompetent.

Under de följande åren var Karin Kock fortsatt flitigt i elden. Ett viktigt steg blev att slutföra Gösta Bagges mastodontprojekt om *National Income of Sweden*. Det hade gått i stå genom Erik Lindahls oförmåga att få saker och ting ur händerna. Till slut sköt Bagge honom åt sidan när Lindahl fick en professur i Göteborg. Kock fick ta över och förde under åren 1933–36 projektet framgångsrikt i hamn (se Lindahl m fl 1937). Kock blev mer och mer engagerad i offentliga uppdrag, bl a i en utredning tillsammans med Bertil Ohlin och Tage Erlander om ”Konjunkturuppsvingets förlopp och orsaker 1932–34” (SOU 1935:16), där större delen av texten flöt från hennes penna. I 1936 års skogsutredning om skogssektorns betydelse för svensk ekonomi svarade hon för ett längre bidrag och i den utredning som drog upp riktlinjerna för Konjunkturinstitutet fungerade hon som sekreterare.

Nu hade Gösta Bagge blivit ledare för högerpartiet och Gunnar Myrdal börjat arbeta i USA. Kock fick rycka in för dem i olika omgångar vid Stockholms högskola under åren 1936–46. Från 1938 och framåt skedde detta som tillförordnad professor. Kocks undervisning i penningteori i början av 1940-talet byggde på hennes avhandling och ”präglades av hennes erfarenheter som banktjänsteman”. Hon betonade kreditmarknadens psykologi och ansåg att ”centralbankspolitik var en konststart”. Här fanns ingen ”modellexercis” i framställningen. Orden kommer från Karl Olof Faxén (Nycander 2005, s 127). Han blev så fångad av sin första föreläsning för Kock att han genast bestämde sig för att ta tre betyg i nationalekonomi.

Trots att alltmer av Kocks tid upptogs av undervisning, fortsatte hon att skriva och vara akademiskt aktiv. 1942 opponerade hon på Torsten Gårdlunds avhandling *Industrialismens samhälle*, vilket gav upphov till en tidig debatt i *Ekonomisk Tidskrift* om den rätta analysen av ekonomisk-historiska förlopp. I korthet kolliderade två synsätt – ett företagsperspektiv hos Gårdlund med ett helhetsperspektiv hos Kock. Kock berömde Gårdlund för att med god stilistik ha beskrivit ”vad som verkligen ägde rum innanför fabrikerens murar” under industrialiseringen av Sverige (Kock 1942, s 296). Hon vände sig emellertid mot att han inte ”ser på verkningar och återverkningar de olika industrierna emellan.” Gårdlund borde ha tagit hjälp av statistiken från *National Income of Sweden* för att få en samlad bild av konjunktur- och strukturförändringarna i svensk ekonomi. Han ger ingen ”helhetsbild av förloppet”, bl a saknas en diskussion av den ekonomiska politikens roll för den industriella processen. I ett kort svar till en replik från Gårdlund (1943) påpekade Kock att han konstruerat en obefintlig motsats mellan ”de ekonomisk-historiska och nationalekonomiska metoderna”. Bägge behövs enligt henne – det går inte att bara samla fakta. Det måste också finnas analys som vägleder statistikgrävandet.

I början av 1940-talet blev Karin Kock intresserad av svensk demografi. Hon hade planer på en bok i ämnet. Någon bok blev det inte, men i en festskrift, denna gång till Eli Heckscher, bidrog hon med en artikel om nymalt-

husianismen och Knut Wicksells inlägg i befolkningsfrågan (Kock 1944). Hon utgår ifrån Wicksells skandalomsusade föredrag i Uppsala 1880 där han hävdade att överbefolkning var grundorsaken till fattigdom och en lång rad sociala problem. Hennes mål är att beskriva ”de demografiska och sociala förhållandena vid denna tidpunkt, de andliga och kulturella strömningarna samt de impulser, som Wicksell erhållit från andra författare”. Efter denna artikel gör Kock ett uppehåll på mer än två årtionden, som ägnas åt politik och administration, innan hon återkommer till akademiskt arbete.

4. Kvinnosakskvinnan

Parallellt med sitt arbete på banken, sin undervisning, forskning och journalistiska verksamhet engagerade sig Karin Kock starkt i kvinnorörelsen. Redan i sin radikala hemmiljö hade hon mött diskussioner om dessa frågor. I arbetet på banken var hon aktiv i den fackliga rörelsen. Så snart hon var klar med sin fil kand blev hon medlem i Akademiskt Bildade Kvinnors Förening och inom några år var hon medlem i styrelsen och dess ordförande 1929–33. På 1940-talet återkom hon i andra ledande positioner i föreningen. Även under tiden i England hade hon kontakter med den engelska akademiska kvinnorörelsen. Under 1930-talet knöts hon till *International Federation of University Women*, invaldes i presidiet och var under kriget i praktiken dess ordförande. Även andra yrkesförbund och samarbetsinitiativ för kvinnoföreningar fick del av hennes engagemang. Mot krigsslutet bidrog hon till bildandet av och blev ordförande för Yrkeskvinnors samarbetsförbund med syftet att försvara kvinnors uppnådda rättigheter och arbeta med nya frågor som särbeskattning, aborträtt och ökad kvinnorepresentation.

För kvinnorörelsen var Kock en stor tillgång. Hon var en offentlig och känd person med ett nätverk bland viktiga beslutsfattare. Till detta kom att hon kunde formulera och analysera aktuella frågor i ekonomiska termer och gärna bidrog med artiklar i dagspress och kvinnotidskrifter. Kock var med dagens terminologi en liberal ”likhetsfeminist” och argumenterade med emfas mot dem, t ex Elin Wägner, som återopade biologiska könskillnader som grund för politiska åtgärder. Hon ansåg att kvinnorörelsen skulle arbeta för att ge kvinnor likvärdiga villkor och samma inflytande som män i samhället. De frågor hon analyserade handlade i första hand om arbetsmarknaden; kvinnors tillträde till offentliga tjänster, lika lön för lika arbete, gifta kvinnors rätt till arbete, skatt och pensioner, m m. En annan jämställdhetsfråga var namnfrågan. På Karin Kocks tid hade en gift kvinna inte rätt att behålla sitt flicknamn utan tilldelades mannens efternamn eller fick dubbelnamn efter särskild anhållan. Kock hette således formellt Kock-Lindberg, något hon dock vägrade skriva under med även på officiella dokument. Kock motsatte sig namnreglerna redan när de infördes på 1920-talet och arbetade ständigt för en ändring som till slut kom 1963.

5. Kvinnoarbete och kvinnliga löner

Kvinnors tillträde till offentliga tjänster och gifta kvinnors rätt till förvärvsarbete var återkommande frågor i 1920- och 1930-talets debatt. 1935 till-satte den socialdemokratiska regeringen en statlig utredning kring gifta kvinnors förvärvsarbete, Kvinnoarbetskommittén, under ledning av Kerstin Hesselgren och med Alva Myrdal som sekreterare. Karin Kock utsågs till kommitténs expert i lönefrågor. Härmed fick hon möjligheten att kombinera sin vetenskapliga kompetens med sitt kvinnopolitiska engagemang och sina personliga erfarenheter som högutbildad kvinna på en könsuppdelad arbetsmarknad.

Hennes arbete redovisas i *Kvinnoarbetet i Sverige*, bilaga 1 till SOU 1938:47, *Betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete* (Kock 1938).⁶ Det är en imponerande och noggrann empirisk beskrivning av arbetsfördelningen mellan könen på svensk arbetsmarknad. Kock har utnyttjat all tillgänglig statistik och även genomfört egna statistikinsamlingar och intervjuundersökningar. Det hon finner är en starkt segregerad arbetsmarknad med män och kvinnor på olika områden, i olika yrken, företag, befattningar och arbetsuppgifter. Kvinnor har genomgående lägre löner än män för likvärdigt arbete.

I likhet med sin teoretiska analys på andra områden så avvisar Karin Kock även nu abstrakta resonemang som inte tar hänsyn till institutionella faktorer. I stället utgår hon ifrån löneskillnaden som institutionellt given, beroende av fördomar och uppfattningen om en normal kvinnolön på ungefär 2/3 av mannens lön, och analyserar dess betydelse för utbud och efterfrågan. Segregeringen beror visserligen på legala hinder, som nattarbetsförbudet, utbildningens tillgänglighet och inriktning, uppfattningar om kvinnors och mäns lämplighet – faktisk eller beroende på uppfostran eller förutfattade meningar. Men löneskillnaden i sig påverkar också hur arbetsgivaren organiserar sitt företag och sin arbetsstyrka. Segregering blir dessutom ett sätt att motverka konkurrensen mellan könen och vidmakthålla bilden av att kvinnor är mindre produktiva.

På utbudssidan ser hon osynliggörandet och den låga värderingen av hemarbete som bidragande till de låga lönerna även på arbetsmarknaden. Kock argumenterade ständigt, inte bara i detta sammanhang, för att obetalt hushållsarbete och lönearbete skulle ses som likvärdiga, även i teoretisk analys. Yrkesarbetet uppfattas av kvinnor som temporärt i väntan på äktenskap eller som ett komplement till familjeinkomsten. Kvinnor nöjer sig därför med lägre utbildning och lägre lön. Lösningen på kvinnornas löneproblem handlar således om att finna och åtgärda orsakerna till segregeringen. Genomförandet av likalönsprincip på de områden där män och kvinnor faktiskt har samma kompetens och arbetsuppgifter kan vara ett sätt att bryta cirkeln. Ett annat var kvinnosakskvinnornas omformulering av problemet ”gift kvinnas rätt till arbete” till ”yrkesarbetande kvinnas möjlighet till äktenskap och moderskap”.

⁶ Arbetet i Kvinnoarbetskommittén diskuterades också i Nationalekonomiska Föreningen (Kock 1937b). Se Niskanen (2001) för en diskussion av Kocks analys.

Skälen till könsmässiga löneskillnader diskuterades livligt av bl a brittiska nationalekonomer redan under 1890-talet och de första decennierna på 1900-talet. Resonemangen i Kocks analys påminner om deras tankar – kanske har hon stött på dem under sin studietid i England. Tyvärr saknar hennes text referenser.

Nationalekonomiska studier av kvinnors situation skulle dyka upp i Sverige igen först under 1970- och 1980-talet, när vi åter ser kvinnliga forskare i ämnet nationalekonomi. De bygger då på internationell forskning utan att anknyta till Kock. De hypoteser hon för fram liknar dem inom dagens institutionella teorier, vilka betonar just institutioner, lagar, sociala normer och traditioner som orsaker till segregering.

6. Professors heder och värdighet

Kirsti Niskanen beskriver målande hur det stöd som de äldre professorerna, Eli Heckscher, Gustaf Cassel, och Gösta Bagge, ger sina unga adepter skiljer sig mellan Karin Kock och hennes manliga studiekamrater, Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Erik Lindahl. De unga männen har mer personlig kontakt med sina professorer, de blir snabbt du och bror, medan Karin Kock förblir Fröken Kock. Männen har en intensivare brevväxling sinsemellan. Hon försörjer sig på sitt bankarbete, ett "bankfruntimmer" som det hette med tidens språk. Till männen ordnas försörjning via stipendier så att de kan forska på heltid. Med högre betyg på avhandlingen blir de omedelbart docenter och kan få tjänster på universitetet. Slutligen kallas de till professurer, som Myrdal till Stockholms högskola och Ohlin (efter en tid som professor i Köpenhamn) till Handelshögskolan.

Karin Kock fick aldrig en ordinarie professorstjänst vid något universitet. Professorstiteln fick hon genom ett konseljbeslut som den 31 augusti 1945 tilldelade henne professors namn (Jonung och Ståhlberg 2003). När hon fick professorstiteln hade hon som DN (5 september 1945) uttryckte det "i högsta grad vanan inne". "Det är säkert ingen som bestrider professor Kocks förmåga att upprätthålla en professur, den har hon redan under många år visat."

Vägen till professors namn kan troligen spåras från ett osignerat brevutkast från juli 1943 i Karin Kocks arkiv på Kungliga biblioteket. I detta anholder "undertecknade professorer i nationalekonomi" att statsrådet vid ecklesiastikdepartementet vidtar åtgärder för att tillerkänna Karin Kock professors namn. Som stöd för anhållan redovisas dels Kocks meritlista, dels en lång uppskattande beskrivning av hennes "omfattande, mångsidiga och kvalitativt högtstående författarskap på det ekonomiska området". Det beskrivs som en "imponerande forskargärning". Som särskilt meriterande i vetenskapligt hänseende framhålls "hennes om god teoretisk skolning vittnande förmåga att utnyttja statistiskt och annat empiriskt material för en beskrivning och analys av ekonomiska händelseförlopp och förhållanden."

Flera av Karin Kocks kollegor ansåg således att hon var väl kompetent

för en professur. Varför hade hon då inte redan sökt en sådan? Även svaret på denna fråga framgår av brevet. Karin Kock ville av personliga skäl inte lämna Stockholm och hade därför inte konkurrerat på annat håll. Eftersom några ordinarie tjänster inte kommer att bli lediga de närmaste åren vill brevskrivarna att hon får det erkännande och den uppmuntran som skulle ligga i tilldelandet av professors namn.

Det kom att dröja två år innan brevskrivarnas önskan blev uppfylld. Eventuellt var utnämningen ett sätt att stärka Karin Kocks chanser i konkurrensen om kommande tjänster. I DN (5 september 1945) uttrycks förhoppningen att utnämningen ”innebär ett förhandslöfte till första ordinarie professur i nationalekonomi som blir ledig”. 1945 är en sådan också på väg på Handelshögskolan i Stockholm. Kock söker, men drar sig så småningom tillbaka. I ett brev till Tord Palander i mars 1946 berättar hon varför. Hon vill fortsätta att arbeta med Myrdal på handelsdepartementet och inte avstå från de offentliga uppdragen. Professorsuppgiften på Handelshögskolan skulle kräva alltför mycket tid och kraft. Karin Kock nöjer sig med sin professorstitel. Inom kort (1947) skulle hon utnämnas till statsråd och hennes liv ta en annan riktning än den akademiska.

7. Statsråd och verkschef

Karin Kock kom från en liberal miljö. Hon var tidigt aktiv i den liberala rörelsen, bl a ställde hon upp i riksdagsvalen 1928 och 1932 för det frisinnade partiet. Hon drogs närmare socialdemokratin under 1930-talet. Paret Myrdal var troligen pådrivande. I slutet av andra världskriget var hon huvudsekreterare i den viktiga Kommissionen för efterkrigsplanering, mer känd som Myrdalkommissionen, som förberedde Sverige för den kommande freden. Hon lämnade den akademiska banan 1945 när hon följde Gunnar Myrdal till handelsdepartementet som sakkunnig i industriekonomiska frågor.

När Myrdal avgick som handelsminister 1947 utsåg statsminister Tage Erlander Kock till konsultativt statsråd med ”uppgift att biträda regeringen med handläggning av allmänna ekonomiska frågor”. Hon blev därmed det första kvinnliga statsrådet i Sverige – en händelse av historisk dimension som slogs upp stort i pressen. I *Svensk Damtidning* (1947:17) lät det så här: ”en ny fas i den svenska samhällsutvecklingen, krönet av kvinnors strävanden att uppnå full medborgarrätt” (ur Niskanen 2007, s 140).

Kock blev 1948 minister och chef för folkhushållningsdepartementet med den hopplösa uppgiften att administrera resterna av krigets regleringar. Sejouren där blev kort. När departementet lades ner året därpå, utnämndes hon till chef för Statistiska centralbyrån, en post som hon hade till 1957. Nu kom hon tillbaka till frågor som hade upptagit henne tidigare i karriären. På SCB var hon en aktiv chef som utvecklade den offentliga statistiken genom många initiativ, såväl rörande statistikens innehåll som formerna för insamling, även på det internationella planet.

Som pensionär återvände hon till gamla forskningsintressen. Först författade hon en minnesskrift över Statistiska centralbyråns första hundra år 1858–1958 (Kock 1959) innan hon kastade sig över större utmaningar, nämligen två volymer med titeln *Svensk kreditmarknad och räntepolitik 1924–1958* (Kock 1961, 1962). Här knöt hon an till sina arbeten om svenskt bankväsen men lade större vikt vid den ekonomiska debattens och politikens roll. Hennes sista större arbete, ett uppdrag från Gunnar Myrdal, berör internationell handelspolitik och turerna kring GATT under perioden 1947–57 (Kock 1969).

8. Privatpersonen

Den stora kärleken mötte Karin Kock först i fyrtioårsåldern i den kände brottmålsadvokaten Hugo Lindberg.⁷ Deras relation skapade skandal och skvaller då Lindberg redan var gift och båda var offentliga personer. Efter några års samboförhållande gifte de sig 1936. Äktenskapet blev barnlöst. Båda fortsatte sina intensiva yrkesliv och förenades i sitt samhällsengagemang. Förutom rollen som försvarare i ett flertal uppmärksammade rättegångar arbetade Lindberg för ett humanare straff- och fängssystem. Det var skönt, uttryckte Lindberg vid något tillfälle, att ha en hustru som var fullt upptagen med sitt. De värnade sitt privatliv och uppträdde inte utåt som ”par”, som t ex Myrdals. Dock var middagsumgänget flitigt, såväl med släkt och vänner som med kollegor och gästande yrkeskontakter, vilket framgår av de bevarade gästböckerna. Bland de nära vännerna, vilka också var brölloppsvitnen, fanns makarna Myrdal. När hushållerskan på onsdagarna var ledig så intogs måltiderna på Operakällaren.

Så småningom byggde de sig en stuga i Stockholms skärgård och också dit kom släkt och vänner. Karin Kock lade nät och drog upp fisk. Även Frankrike lockade och på 1950-talet införskaffades en lägenhet i Menton där de efter pensioneringen vistades månadsvis.

9. Bilden av Kock

Klokhets, kunskaps, klarhets, skarpsinnes, sakkunnighets, noggrannhets, grundlighet, respekt är ord som sätts på det som Karin Kock åstadkom. Noggrannheten framgår också av allt det som hon organiserat i arkivet på Kungliga biblioteket, t ex mängder av handskrivna tabeller, fint renskrivna radiofördrag eller andra föreläsningar, brev från världen över etc. När hon mötte motstånd på sin väg, som i betyget på avhandlingen, bortdribblandet från internationella tjänster i Genève eller nedsättande skrivelser i tidningarna om sin verksamhet eller person, så grävde hon inte ner sig i oförrätter utan arbetade metodiskt vidare och hittade nya vägar. Hon ägnade sig inte bara åt sin egen karriär utan lade en stor del av sin tid och sitt engagemang på att

⁷ Niskanen (2011) berättar om Kocks och Lindbergs relation och hur äktenskapet blev en tillgång i deras respektive karriärer.

banan väg för andra kvinnor i yrkeslivet. Hon drevs av en vilja att skapa ett bättre samhälle.

I dag är Karin Kocks insatser som nationalekonom och ekonomhistoriker bortglömda. Hennes arbeten citeras inte. Hon nämns ibland som en fotnot i den intellektuella miljö där Stockholmsskolan utvecklades. Bertil Ohlin skriver i hennes dödsruna 1976:

Kunnighet, klarhet och vederhäftighet utmärkte allt Karin Kock åstadkom. Trots att hon inte besatt den teoretiskt-konstruktiva begåvning som i Sverige sedan gammalt satts högt vid vetenskapliga jämförelser fick hon i de nationalekonomiska kretsarna en mycket respekterad ställning och som uttryck härför en professors heder och värdighet.

Ohlin sammanfattar här den gängse rangordningen av olika forskningsinriktningar som var densamma på 1930- och 1940-talet som den är i dag.

Den bild av Karin Kock som i dag lever är snarast den av kvinnan som klarade att göra karriär i ett offentligt liv som var helt mansdominerat, som blev vårt första kvinnliga statsråd och vår första kvinnliga verkschef. Allt åstadkom hon utan att ha en sedvanlig akademisk position med dess status och grundtrygghet och utan att ha samma kollegiala och institutionella stöd som männen runt henne.

Culbertson, J M (1957), "The Term Structure of Interest Rates", *Quarterly Journal of Economics*, vol 71, s 485-517.

Gårdlund, T (1943), "Ekonometrisk och ekonomisk historia", *Ekonomisk Tidskrift*, vol 45, s 58-68, med replik av Karin Kock, s 69-70.

Haneson, B M och I Haglund (2004), *Förbjuden frukt på kunskapens träd. Kvinnliga akademiker under 100 år*, Atlantis, Malmö.

Henriksson, R (1987), "Nationalekonomiska Klubben 1917-51", *Ekonomisk Debatt*, vol 15, s 305-317.

Henriksson, R (2000), "Karin Kock (1891-1976)", i Dimand, R W, M A Dimand och E L Forget (red), *A Biographical Dictionary of Women Economists*, Edward Elgar, Cheltenham.

Jonung, C och A-C Ståhlberg (2003), "Professors heder och värdighet åt Karin Kock", *Ekonomisk Debatt*, vol 31, s 49-51.

Kock, K (1929), *A Study of Interest Rates*, Stockholm Economic Studies 1, King & Son, London.

Kock, K (1930), *Svenskt bankväsen i våra dagar*, Kooperativa Förbundet, Stockholm.

Kock, K (1931a), *Skånska privatbanken*, Norstedt & Söner, Stockholm.

Kock, K (1931b), "Hur Sverige tvingades att

överge guldmyntfoten", bilaga (s 141-160) i Myrdal, G, *Sveriges väg genom penningkrisen*, Natur och Kultur, Stockholm.

Kock, K (1932), *Skånska cementaktiebolaget 1871-1931*, Almqvist & Wiksell, Uppsala.

Kock, K (1933), "Paper Currency and Monetary Policy in Sweden", i Kock, K (red), *Economic Essays in Honour of Gustav Cassel*, Allen and Unwin, London.

Kock, K (1935), *Konjunkturuppsvingets förlopp och orsaker 1932-1934*, SOU 1935:16.

Kock, K (1937a), *Smålands bank 1837-1937*, Ivar Häggström, Stockholm.

Kock, K (1937b), "Kvinnorarbete och kvinnliga löner", Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar, 9 mars 1937, s 13-48.

Kock, K (1938), *Kvinnorarbetet i Sverige*, bilaga 1 till SOU 1938:47 *Betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete*.

Kock, K (1942), "Industrialismens samhälle av T. Gårdlund", *Ekonomisk Tidskrift*, vol 44 s 286-296.

Kock, K (1944), "Nymalthusianismens genombrott i Sverige", *Studier i ekonomi och historia tillägnade Eli F. Heckscher*, Almqvist & Wiksell, Uppsala.

Kock, K (1959), *Statistiska centralbyrån 100 år*, SCB, Stockholm.

REFERENSER

Kock, K (1961), *Kreditmarknad och räntepolitik 1924–1958. Del 1*, Sveriges Allmänna Hypoteksbank, Stockholm.

Kock, K (1962), *Kreditmarknad och räntepolitik 1924–1958. Del 2*, Sveriges Allmänna Hypoteksbank, Stockholm.

Kock, K (1969), *International Trade Policy and the Gatt 1947–1967*, Almqvist & Wiksell, Stockholm.

Lindahl, E, E Dahlgren och K Kock (1937), *National Income of Sweden 1861–1930. Part I and II*, Stockholm Economic Studies, King & Son, London.

Myrdal, G (1931), *Sveriges väg genom penningkrisen*, Natur och Kultur, Stockholm.

Niskanen, K (2001), "Kvinnopolitiskt engagemang i könsneutral vetenskap – Karin Kocks könsteoretiska analys under 1930-talet", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, vol 22, s 101–117.

Niskanen, K (2007), *Karriär i männens värld: Nationalekonomen och feministen Karin Kock*, SNS, Stockholm.

Niskanen, K (2011), "Den intellektuella parrelationens politik och praktik – Karin Kock och Hugo Lindberg" i Berg, A, C Florin och P Wisselgren (red), *Par i vetenskap och politik*, Boréa, Umeå.

Nycander, S (2005), *Från värdeteori till välfärdsteori*, SNS Förlag, Kristianstad.